

VARIA

— KÖNYVISMERTETÉS —

ERDŐDY János: *Qui missilia iactant in vulgus.*

A nép közé történő pénzszerzés a római jogban

[A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei –
Doktori értekezések 11.] Budapest, Pázmány Press, 2014. 159.

I.

Mindig nagy öröm a római jogászok kis hazai közössége számára – különösen azért, mert viszonylag ritka eseményszámba megy egy kizárólagosan római jogi tárgyú monográfia megjelenése –, ha kézbe vehetünk egy római jogi tárgyú *opust*, s méginkább, ha a legmagasabb szakmai követelményeknek is minden tekintetben megfelelő monográfiát. A nem római jogász szakemberekben talán is nem mindig tudatosul, milyen fáradságos az elsősorban latin nyelvű, a tételes jogi szakszövegeken kívül a szépirodalmi forrásokat is magában foglaló roppant gazdag primer forrásanyagot már csak áttekinteni is, azok rendszerezéséről, az egyes szövegek mélyreható exegéziséről, a vizsgálódásnak a legmodernebb, a hazai mellett legalább a német, az olasz, az angol, a francia és a spanyol nyelvű szakirodalomra történő kiterjesztéséről már nem is beszélve, és pláne nem szólva a középkori és újkori jogtörténeti forrásanyagról, vagyis a római jog hatástörténetének vizsgálatáról, ill. a római jogi alapú összehasonlító jogtörténeti, valamint összehasonlító jogi elemzésekről. A valóban elkötelezett római jogi kutatómunka egy egész életet kíván meg, az erőfeszítések pedig sokszor csak hosszú távon térülnek meg, ha megtérülnek egyáltalán; és az is kétségtelen, hogy sokszor nehéz (bár persze korántsem lehetetlen) bármit is hozzátenni a római jog csodálatosan gazdag szakirodalmához.

Nagy örömünkre szolgál és megtiszteltetés számunkra, hogy Erdődy János (adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Római Jogi Tanszék) közelmúltban megjelent római dologi jogi tárgyú monográfiáját ismerethetjük. A könyvnek már önmagában nagy jelentőséget ad, hogy monografikus szintű római dologi jogi témájú mű hazánkban Diósi György angol nyelvű könyve¹ óta nem jelent meg (Benedek Ferenc remekbe szabott dologi jogi jegyzetét most nem számítva).

A könyv legfontosabb előzményeként utalunk arra, hogy Erdődy János magas színvonalú PhD-értekezését 2012-ben védte meg „*Radix omnium malorum?* A

¹ Diósi György: *Ownership in ancient and preclassical Roman law*, Budapest, 1970.

pénzzel összefüggő egyes római dologi jogi kérdésekről” címmel.² A doktori értekezés – címéből is kitűnően – a pénz római jogi problematikáját vizsgálta dologi jogi aspektusból. E tekintetben fontos kiemelni, hogy a pénz úgyszólván teljes római jogi problémakörét korábban Bessenýó András elemezte 1994-ben megvédett impozáns kandidátusi értekezésében.³ Nagy fába vágja fejszóját, aki Bessenýó tanár úr – könyv formájában sajnos meg nem jelent – értekezése után a pénz igen-igen összetett és problematikus római jogi kérdéskörét vizsgálata tárgyává teszi, de Erdődy sikerrel oldotta meg ezt a korántsem könnyű feladatot. Erdődy értekezése a pénz római jogi problematikáját meglehetősen tág kontextusban vizsgálta, egy első látásra talán bonyolultnak tűnő és külön értelmezést igénylő vonalvezetésre felfűzve az érdemi mondanivalót. A disszertáció – a szerzőtől megszokott szakmai és stílári igényességgel, igen gazdag forrás- és szakirodalmi bázisra támaszkodva – a pénz mi- benlétere vonatkozó áttekintést követően a pénzre vonatkozó romanista *communis opinio*, majd a *rerum natura* önálló monográfiát megkívánó problematikáját elemzi, ezt követően pedig a *res* római jogi jelentéseit (különös tekintettel a *res incorporales* problémakörére), valamint (exkurzus gyanánt) a kincstalálás problematikáját vizsgálja; a disszertáció jogász–dogmatikai szempontból talán legizgalmasabb kérdéseket fessegető utolsó fejezete pedig a *iactus missilium* problémakörével foglalkozik.

A jelen recenzió tárgyát képező könyv az értekezés eme utolsó fejezetének átdolgozott és jelentős mértékben kibővített változata, amely a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara „Doktori értekezések” c. sorozatának 11. köteteként látott napvilágot 2014-ben. A mű lektorálásának feladatát El Beheiri Nadja tanszékvezető professzor asszony vállalta magára, aki korábban Erdődy disszertációjának témavezetője is volt. Lektora és témavezetője mellett hangsúlyozottan kell utalnunk Zlinszky János professzor úr Erdődy munkásságában betöltött, aligha túlbecsülhető szerepére is. A római jog nemzetközileg is nagyra értékelt tudósa volt az, aki – a könyv Előszavának tanúsága szerint is – elindította pályáján Erdődy Jánost, akinek kutatásaira szeretve tisztelt mesterének inspiráló okfejtései nagy hatást gyakoroltak és gyakorolnak is mind a mai napig. Bizton állíthatjuk – a most recenzeált könyv alapján is –, hogy Erdődy János méltó képviselője annak az iskolának és római jogi műhelynek, amit Zlinszky János annak idején létrehozott.

Jelen sorok szerzője könyv formájában is szeretett volna olvasni Erdődy tollából egy, a pénz dologi (és esetleg kötelmi jogi) kérdéskörét teljes egészében feldolgozó monográfiát. A szerző mértéktartására vall azonban – és ezt dicséretesnek tartjuk –, hogy ezúttal „csupán” egyetlen, azonban annál összetettebb problémakör: a *iactus missilium* (és annak kontextusa) mélyebb vizsgálatát tűzte ki célul. Bízunk abban ugyanakkor, hogy idővel a disszertáció további fejezetei is napvilágot látnak majd önálló könyv (esetleg könyvek) formájában.

² ERDŐDY János: *Radix omnium malorum? A pénzzel összefüggő egyes római dologi jogi kérdésekről*. Doktori értekezés. Budapest, 2012. (<https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Erd%C5%91dy%20J%C3%A1nos%20PhD.pdf>). 297.

³ BESSENYŐ András: *A pénz problémája a római magánjogban*. Kandidátusi értekezés. Pécs, 1994.

II.

A XX. század hazai római jogi szakirodalmában számos, e tárgykörben megjelent tanulmányaikra tekintettel – a fájdalmasan fiatalon elhunyt Diósdí mellett, aki a tulajdonjog archaikus és préklasszikus római jogi kérdéseit önálló, a szakirodalomban a mai napig hivatkozott (fentebb már idézett) angol nyelvű monográfia keretei között vizsgálta – Brósz Róbert budapesti és Benedek Ferenc pécsi római jogász professzorok számítottak a római dologi jog első számú szakértőinek. Benedek a *iactus missilium* problematikáját is több alkalommal és behatóan vizsgálta, zseniálisan eredeti meglátásokkal járulva hozzá e vonatkozásban is a jogi romanisztika kutatási eredményeihez.⁴ Munkáira jelentős mértékben támaszkodott Erdődy is.

Ami a *iactus missilium* tényállásának benedeki interpretációját illeti: a hazai római jogászok számára jól ismert, hogy Benedek azzal a hagyományos pandektista nézettel szemben, amely szerint a nép közé történő pénzszórás egy *traditio in incertam personam*nak (vagyis egy pontosan meg nem határozott személy irányában történő átadásnak) tekinthető, a *iactus missilium* kapcsán a tulajdon-*derelictió*ként és az azt követő *occupatió*ként történő értelmezést tekinti helytállóknak. Benedek nagy hangsúllyal mutatott rá arra, hogy az elhagyott dolgok esetében a tulajdonjog körüli bizonytalanság miatt a *res derelicta* birtokba vevője rendszerint elbirtoklásra szorult; pénzdaraboknál elbirtoklásról beszélni azonban gyakorlati okból képtelenség, és a pénzen – mint *res derelicta*n – annak birtokba vevője nyomban tulajdonjogot is szerez, mégpedig *occupatio* útján.

III.

Erdődy János könyve hat fejezetben fejt ki mondanivalóját; a szorosan vett *iactus missilium* tényállásával, ill. a jogi konstrukció értelmezésének lehetőségeivel az utolsó fejezetben foglalkozik. A bevezető gondolatokat tartalmazó és igen dicséretes módon részletes irodalmi forrásanyagot is felvonultató I. fejezetet (11–34.) követően a II. fejezet a *iactus* és a *missilia* kifejezések forrásbéli előfordulásait tekinti át példamutató alaposággal, a részletekre koncentráló tudományos munka manifesztációjaként (35–43.). Aki csak vajmi keveset is foglalkozott tudományos értelemben római joggal, pontosan tudja: a római jogi kutatások ott kezdődnek, hogy a szerző összegyűjti azt az elvileg teljes körű forrásanyagot, amelyben az általa elemezni kívánt terminus technicusok szerepelnek, tehát ha megvizsgálja egy-egy adott kifejezés összes forrásbéli előfordulását. A releváns források összegyűjtése és értékelése Erdődy eredeti forráskutatásain alapul, szemben azzal az olykor alkalmazott és sajnos igen káros módszerrel, amely a forrásanyagot – ha az adott mű támaszkodik egyáltalán az eredeti forrásokra – a szekunder irodalomból gyűjti össze. A szerző magas szintű latintudása lehetővé tette az eredeti forráskutatásokat, amely példaértékű

⁴ BENEDEK Ferenc: Így szórták a pénzt Rómában. *Jogtudományi Közöny*, 37., (1982) 698–706.; Uő: Derelictio, occupatio, usucapio. In: *Jogtörténeti Tanulmányok* 5. 1983. 7–31.; Uő: Iactus missilium. In: *Sodalitas. Scritti in onore di Antonio Guarino*. V. Napoli, 1984. 2109–2129.

lehet mindenki számára, aki római joggal foglalkozik. Az egyes kifejezéseket Erdődy etimológiai szempontból is megvizsgálta, a tekintélyes etimológiai szótárakra (Walde–Hoffmann; Ernout–Meillet) is támaszkodva. Mivel a *iactus missilium* konstrukciójának jogdogmatikai értékelése kapcsán többféle tulajdoni szerzőmód is szóba jöhet, ill. a szerző a *iactus missilium* szélesebb kontextusának elemzését tűzte ki célul, a következő három fejezet olyan dologi jogi problematikákat vizsgál, amelyek részletesebb vizsgálata önmagában véve is bőven kiadna egy-egy önálló monográfiát. A III. fejezetben a szerző az *occupatio* jogi konstrukcióját, pontosabban az *occupatio* mibenlétét, fogalmát, feltételeit és joghatását vizsgálja (45–52.), míg a IV. fejezetben a *derelictio* problematikáját teszi analizise tárgyává (53–98.), a legrészletesebben a *lex Rhodia de iactu mercium* problémakörét elemelve.⁵

Némi szépséghibaként róhatjuk fel a szerzőnek, hogy célszerű lett volna a *derelictio* kérdéskörét az *occupatiót* megelőzően tárgyalni; egyrészt azért, mert ahhoz, hogy egy dolog okkupálható legyen, előbb elhagyottá kell válnia (amennyiben a *res derelictae*-t ragadjuk ki az *occupatio* lehetséges tárgyai közül); másrészt pedig az V. fejezet az (*usucapio* melletti) legfontosabb tulajdoni szerzőmód: a tulajdontráditio, ill. a *iusta causa traditionis* kérdéskörét elemzi (99–111.). Elegánsabb megoldás lehetett volna talán, ha a szerző előbb a *derelictio*, majd az *occupatio* mint eredeti, ezt követően pedig a *traditio* mint származékos tulajdoni szerzőmód kérdéskörét vizsgálta volna – persze ez a sorrendiség nem tekinthető kardinális kérdésnek. Az *occupatio* és a *derelictio* kifejezések kapcsán a szerző – a *iactushoz* és a *missiliához* hasonlóan – részletes etimológiai és fogalomtörténeti analízist nyújt.

Jelen sorok írójának azonban néhány tekintetben hiányérzete támadt a mű egyes részeinek olvasása során, ill. helyenként kénytelen vitába is szállni az általa igen tisztelt pályatársával. Természetesen az, hogy egy szerző miről és miképpen, pláne, hogy milyen hangsúlyokkal ír, az ő szuverén joga; azt pedig végképp nem lehet felróni neki, ha egy olyan tudományos álláspontot fogad el, amiről másképpen is lehet vélekedni.

Jelen sorok szerzőjét azonban nem győzték meg minden tekintetben az *occupatio* fogalmára vonatkozó – egyébként kitűnő – fejtegetések. Az teljesen világos és magától értetődő, hogy a foglalás uratlan dolog birtokbavétele (*apprehensio*), de vajon a tulajdonszerzési szándék is tényállási eleme az *occupatió*nak, ill. verifikálható-e az a Földi–Hamza-féle római jogi tankönyv által is képviselt álláspont⁶ a források alapján, amely szerint az *occupatio* tényállási eleme a tulajdonszerzési szándék is? Egyáltalán: mivel az *occupatiót* olyan tulajdoni szerzőmódnak tekintjük, amely mintegy eleve magában foglalja a jogcímet, a tulajdoni szerzőmód kontextusában vett *causa* pedig az egyik szokásos meghatározás szerint egy olyan jogi célt jelent, amelynek érdekében a tulajdonjog megszerzése végbemegy: hogyan kerül a definícióba a tulajdonszerzési szándék? Erdődy leszögezi, hogy az *occupatiót* a tényleges fizikai birtokba vétel valósítja meg, joghatások azonban álláspontja szerint csak ak-

⁵ A hazai szakirodalomból ld. ehhez alapvető jelleggel FÖLDI András: *Kereskedelmi jogintézmények a római jogban*. Budapest, 1997. 212–223.

⁶ FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Budapest, 2014⁹. 333.

kor fűződnek hozzá, ha a foglalási szándék is megvan (52.). Mi a helyzet mármost az olyan uratlan dologgal, amit valaki birtokba vesz, de esetlegesen tulajdonszerzési szándék nélkül? A birtokba vevő ilyenkor nem szerez tulajdont a dolog felett? E kérdéseket nem mi és különösen nem most fogjuk megválaszolni, inkább csak a továbbgondolás szándékával tesszük fel azokat.

A könyv utolsó, VI. fejezete – több mint 110 oldalnyi előkészítést követően térve rá a kulcsfontosságú mondanivalóra – példamutató alapossgal, forrásexegézisek útján mutatja be a *iactus missilium* tényállását, részletesen és több oldalról elemézve a jogi konstrukciót, ill. annak meglehetősen összetettségét (113–134.). A könyv egészéhez képest e fejezet terjedelmét talán rövidnek érezhetjük – persze ebbéli kritikánk annyiban túlzottan szigorú és megalapozatlan is lehet, hogy a korábbi fejezetek számos további fontos információval szolgálnak a *iactus missilium* problémaköréhez, ill. tudományosan messzemenően megalapozottá teszik a könyv témája szempontjából központi jelentőségű VI. fejezetben foglaltakat. Amit viszont mindenképpen meg kell állapítanunk: a *traditio* és a *iusta causa traditionis* kérdéskörét egészen biztosan nem lehet 13 oldalban megalapozottan kifejteni (V. fejezet), még akkor sem, ha a *traditio*ra vonatkozó részek természetesen a könyv tulajdonképpeni, érdemi mondanivalójának megalapozását szolgálják csupán. E fejezetben olyan forráshegyek elemzésére is sor kerül, amelyeknek könyvtárnyi irodalma van; így pl. az absztrakta tulajdonátruházás modern, Savigny által kidolgozott elméletének alapjául szolgáló, híres-hírhedt Iul. D. 41, 1, 36 elemzése során véleményünk szerint számos további szempont, ill. szakirodalmi álláspont figyelembe vételére és ez által részletesebb exegézisre kerülhetett volna sor.⁷

Erdődy könyve centrális jelentőségű részének vizsgálódási tárgya röviden annyiban foglalható össze, hogy miképpen is lehet dogmatikailag minősíteni a *iactus missilium* tényállását? *Traditio in incertam personam*ról vagy inkább tulajdonderelictióról és egy azt követő *occupatio*ról van-e szó? Az ilyen kérdésfeltevésekkel sokszor felettébb óvatosan kell bánnunk, mert, mint ismert, a római jogtudósok számos, a modern jogokban lépten-nyomon használt fogalmat még nem dolgoztak ki explicit módon, és – az anakronizmus veszélyét elkerülendő – meg kell találnunk azt a kényes egyensúlyt, amely mellett a római jogi források alapján szerzett tapasztalatok leírása még tudományosan védhető, nem történetietlen, de egy modern joggal foglalkozó szakember számára is érthető lehet. Erdődy vizsgálódása kapcsán az anakronizmus problémája annyiban nem vetődik fel, hogy a *traditio* és az *occupatio* mint tulajdonszerzési módok, valamint a *derelictio* a római jogtudósok által jól ismert és részletesen kidolgozott jogi kategóriák voltak – még ha tudjuk is, hogy az *occupatio* szó nem is a modern értelemben vett foglalás, hanem az „elfoglaltság” jelentésben használatos a forrásokban⁸, amelyek esetében a visszavetítés,

⁷ Ezzel a forráshellyel e sorok írója is több alkalommal foglalkozott; ld. legutóbb SIKLÓSI IVÁN: *A nemlétező, érvénytelen és hatálytalan jogügyletek elméleti és dogmatikai kérdései a római jogban és a modern jogokban*. Budapest, 2014. 96–101., szakirodalmi utalásokkal.

⁸ Vö. FÖLDI – HAMZA i. m. 333¹⁰. Ugyanakkor különösen a *Digesta* 41. könyvének 1., „*De acquirendo rerum dominio*” címetű fejezet számos forrásszöveg tanúsága szerint – az *occupare* igével (ld.

ill. az anakronizmus ezzel elválaszthatatlan összefüggésben felmerülő problematikája nem vetődik fel. Más kérdés persze, hogy a római jogtudósok mindig esetről esetre vizsgálódtak; a kazuisztikus jogszemlélet a római jogra mindvégig, még az absztrakciónak a klasszikus joghoz képest magasabb szintjét mutató iustinianusi római jogra is jellemző.⁹ Nem veszélytelen tehát olyan tiszta, világos rendszert és koherenciát, ill. modern dogmatikai megfontolásokat számon kérni a római jogtudósoktól, mint ami a modern jogban elvárható. Konkrétabban arra gondolunk, hogy valóban érdekelte-e annyira a *iactus missilium* konstrukciójának dogmatikai minősítése a rómaiakat, mint ahogyan a témával foglalkozó mai szakembereket? Ez a kérdés persze számos más területen is föltehető; hogy saját korábbi kutatásainkból merítsünk, és önkritikus megállapítást tegyünk, pl. a *laesio enormis* dogmatikai konstrukciójának modern szempontokon nyugvó értékelése tárgyában folyó vita – ti., hogy az adásvétel megtámadásáról, a vevő által történő vételár-kiegészítés esetén pedig *convalescentiáról* van-e szó, vagy ezek helyett inkább az érvényes adásvétel elállás útján történő felbontásáról, ill. az adásvétel hatályban tartásáról van-e szó – tulajdonképpen ápolémiának is tekinthető annyiban, hogy a római jogtudósok számára ez a kérdésföltevés már önmagában véve is idegen lett volna, merő modern jogdogmatikai megfontolásokról lévén szó ezen álláspontok esetében a *laesio enormis* jogi konstrukcióját tekintve.¹⁰

Erdődy nagyon helyesen nem túlozza el a *iactus missilium* tényállásának minősítését illető vita jelentőségét, és – bár hosszas vizsgálódásának eredményeképpen ő maga a *iactus missilium* esetében a tulajdon-*derelicti*óként, ill. az azt követő *occupati*óként való interpretáció mellett foglal inkább állást a hagyományos, a *iactus missilium*ot *traditio in incertam personam*ként kezelő felfogással szemben – mindkét felfogás mellett szolgál érvekkel, ill. ellenérvekkel, továbbá lelkiismeretesen, részletes forrásbázis alapján megvizsgálja a *iactus missilium* egész társadalmi kontextusát,

pl. Gai. D. 41, 1, 7, 5: „*cuius tamen totum agrum novus alveus occupaverit*”; Pomp. D. 41, 1, 30, 3: „*occupatus esset*”, ill. „*occupatus est*”) és, tegyük hozzá, ennek különféle származékaival (különösen az *occupare* ige participiumával [*occupans*], ld. pl. Gai. D. 41, 1, 3 pr.: „*Quod enim nullius est, id ratione naturali occupanti conceditur.*”; Gai. D. 41, 3, 3, 2: „*nostrum esse desinit et rursus occupantis fit*”; Gai. D. 41, 1, 5, 1: „*desinere nostram esse et rursus fieri occupantis*”; Gai. D. 41, 1, 5, 4: „*alioquin occupantis fit*”; Gai. D. 41, 1, 5, 5: „*desinant nostra esse et fiant occupantium*”; Gai. D. 41, 1, 7, 3: „*Insula quae in mari nascitur... occupantis fit*”; Pomp. D. 41, 1, 30, 4: „*id, quod nullius sit, occupantis fit*”; Cels. D. 41, 1, 51, 1: „*Et quae res hostiles apud nos sunt, non publicae, sed occupantium fiunt.*”) a források igen gyakran a foglalást mint tulajdonszerzési módot jelölik.

⁹ E kérdéskörhöz – a kazuisztika és az absztrakció viszonyához a római jogban – ld. a hazai szakirodalomból alapvető jelleggel PÖLAY Elemér: *A római jogászok gondolkodásmódja*. Budapest, 1988.

¹⁰ E problémához ld. SIKLÓSI i. m. 234–242.; JUSZTINGER János: Észrevételek a feléntúli sérelem római jogi forrásaihoz. In: ADÁM Antal (szerk.): *PhD Tanulmányok 9*. Pécs, 2010. 343. skk.; Uő: *A vételár meghatározása és szolgáltatása a konszenzuális adásvétel római jogi forrásaiban*. Doktori értekezés. Pécs, 2012 (= http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/jusztinger/jusztinger_ertekezés_muhely.pdf). 160.; PÓKECZ KOVÁCS Attila: *Laesio Enormis and its Survival in Modern Civil Codes*. In: E. ŠTENPIEN (szerk.): *Kúpna zmluva – história a súčasnost' II*. Košice, 2014. 219. skk.; Uő: *A feléntúli sérelem dogmatikai konstrukciója a római jogban és a modern polgári törvénykönyvekben*. *Jura*, 2014/2. 116. skk.

a dogmatikai értékelés mellett a *iactus missilium* társadalomtörténeti jellegű értékelését is nyújtva, ami igen jelentős értéke a műnek.

E sorok írója – elismerve természetesen Erdődy okfejtésének nem csupán a létjogosultságát, magas színvonalát, ill. tudományos megalapozottságát is – nem tudja elhallgatni, hogy a szerző és a könyv iránti minden tisztelete ellenére inkább a hagyományos, a *iactus missiliumot traditio in incertam personam*ként interpretáló nézet mellett tör lándzsát, ha állást kell foglalnia a tekintetben, hogy milyen tulajdoni szerzőmóddal is írható le leginkább adekvát módon a *iactus missilium* jogi konstrukciója. Egy ilyen állítást persze illik legalábbis röviden megindokolni. A *traditio in incertam personam*ként történő minősítés álláspontunk szerint azért tűnik adekvátabbnak, mint a *derelictio*ként és *occupatio*ként történő minősítés, mert a nép közé történő pénzszerzés esetében a pénzszerzőnek nem az a célja, hogy a dolog elhagyottá és így uratlanná váljon, hanem hogy ahhoz valaki hozzájusson és tulajdont szerezzen rajta. Mégpedig ajándékozás jogcímén, amely a *traditio*val együtt viszi át a tulajdonjogot; az *occupatio* már csak azért is nem jöhet itt szóba nézetünk szerint, mert az nem jogcímes szerzés. Erdődy abbéli meglátását, miszerint a *iactus missiliumot* éppen azért nem tekinthetjük *traditio in incertam personam*nak, mert a *iusta causa traditionis* mindenképpen hiányzik (111.), nem tudjuk osztani; vajon miért nem lehet a *iactus missiliumot donatio* címén történő *traditio in incertam personam*nak tekinteni? A *traditio* jogcíméül szolgáló *donatio*ban mindkét „fél”: a pénz szerzője és annak felszedője minden további nélkül egyetértenek! Továbbá: a *missilia*, ha azt nyomban felszedik, csak elenyészően rövid ideig lehetne uratlan. Ahhoz, hogy a dolgot teljes bizonyossággal uratlannak lehessen tekinteni, hosszabb időnek kellene eltelnie, mint amennyi a szerzés és a felszedés között (ideális esetben) eltelik. A közönséges *traditio*nál, amikor tehát az *in certam personam* történik meg, sem látunk ésszerűnek egy olyan elgondolást, hogy a dolog uratlan abban az időintervallumban, amikor az már nincs az átadó birtokában, de még nincs az átvevő birtokában sem. Ilyenkor azonban az átvevő nem *occupatio* folytán fog tulajdont szerezni az uratlanná vált dologon, hanem *traditio* útján, származékosan fog tulajdont szerezni az átadott dologon.

A *iactus missilium* speciális *traditio*ként történő minősítése tehát álláspontunk szerint dogmatikailag megalapozottabbnak tűnik; hangsúlyozni szeretnénk ugyanakkor, hogy Erdődy nézete is védhető lehet, és álláspontja igazolása céljából komoly argumentumok egész sorát hozza fel. Megállapításaink tehát nem Erdődy minősítésének helyességét vonják kétségbe, itt csupán saját – lehet, hogy nem is megalapozott – álláspontunk kifejtésére kerítettünk sort.

IV.

A könyv tartalmi mondanivalóját a magyar nyelvű összegzést követően igényes, a szerző magas szintű idegennyelv-tudását tükröző angol és francia nyelvű összefoglalók, továbbá egy számos, többségében idegen nyelvű szakirodalmat feltüntető, gondosan összeállított irodalomjegyzék egészíti ki.

Úgy véljük, a magyar jogi romanisztika újabb jelentős művel gazdagodott Erdődy János könyve által. A művet jó szívvel ajánlhatjuk a szorosán római joggal foglalkozó szakemberek körén túlmenően az ókortudománnyal, ill. klasszika-filológiával

foglalkozó szakemberek figyelmébe éppúgy, mint ahogyan a könyv a jogtörténettel, valamint a modern polgári joggal foglalkozó szakemberek érdeklődésére is messzemenően számot tarthat. Őszintén kifejezzük abbéli reményünket, hogy Erdődy János fentebb említett doktori értekezésének további részei is könyv formájában fognak majd napvilágot látni, még hozzá a nem túl távoli jövőben.

SIKLÓSI Iván
egyetemi adjunktus (ELTE ÁJK)